

Etiske dilemmaer i arbejdet med hjerneskaderamte familier

Når man som fagperson arbejder i hjemmet hos den hjerneskaderamte familie, kan man af og til blive usikker på børnenes situation i familien. Hvad gør man, hvis man synes, de udsættes for alt for store krav eller ligefrem svigt?

Af Lona Bjerre Andersen, videreuddannet i neuropsykologi (børn), Grethe Pedersen, videreuddannet i neuropsykologi (voksen), og Erna Pilgaard, jurist.

I artiklen tages udgangspunkt i en enkelt situation fra hverdagen, som rummer et etisk dilemma, og hvor psykologiske og juridiske overvejelser spiller en afgørende rolle ift. handling fra personaleside. Den konkrete case bliver på en måde et eksempel på "etik i situationen" – hvad gør jeg lige nu? Vi må ofte umiddelbart og hurtigt forholde os til det, vi oplever i arbejdet, og som udgør dilemmaer. Etiske dilemmaer kan siges at afspejle virkeligheden, og dermed professionelles hverdag!

Eksempel

Du arbejder som hjemmestøtte to gange to timer om ugen i hjemmet hos en hjerneskaderamt kvinde. Kvinden fik for to år siden en blodprop i hjernen. Hun var kortvarigt indlagt på en medicinsk afdeling for derefter at blive udskrevet til eget hjem med bostøtte. Kvinden har en datter på 11 år, som du en dag møder på din vej ind i huset. Hun siger til dig: "Hej, hej, vi ses om halvanden time. Jeg er på vej ned i Føtex for at købe ind til gæsterne i morgen. Jeg må af sted lige nu, for jeg har mange lektier for til i morgen".

Hvad tænker du, og hvad gør du?

Den etiske problemstilling

I eksemplet her er det etiske dilemma:

A: Skal du overhøre pigens udsagn – og altså ikke foretage dig noget?

eller

B: Skal du reagere på pigens udsagn? ¹

Umiddelbart kan en række spørgsmål dukke op, som du måske ikke i første omgang relaterer til den situation, at pigen er barn af en hjerneskadet forælder, og at du kommer i hjemmet som fagperson. Du undrer dig som "medmenneske", der bliver vidne til noget, og du sammenligner det med andre familier med børn i samme alder. Spontant kommer der gang i egne værdier og normer, og måske også umiddelbart mere skjulte værdier og normer, når vi hører pigens udsagn. Først og fremmest kan det være bekymrende, at datteren på 11 år må varetage en opgave, som vi umiddelbart tilskriver voksenrollen. Som ansat til at støtte moderen kan det desuden være svært at handle ud fra barnets perspektiv og interesser.

En blodprop i hjernen kan medføre både tydelige og skjulte vanskeligheder. Særligt de skjulte vanskeligheder oplever den ramte ikke nødvendigvis selv, hvilket komplicerer sagen yderligere. Det

¹ Ovenstående refleksioner tager udgangspunkt i Aadlands Refleksionsmodel bestående af fire elementer.

Forståelse, Analyse, Handlemuligheder og Handling. Få en uddybende forklaring af modellen og tankerne bag i den i uforkortede artikel på nettet på www.vfhj.dk/Default.asp?PageID=.

kan for eksempel være dårlig situationsfornemmelse, nedsat overblik og indsigt - faktorer der bl.a. påvirker evnen til at skelne væsentligt fra uvæsentligt og til at træffe hensigtsmæssige beslutninger. For eksempel beslutning om, hvilke opgaver man sætter et 11-årigt barn til og vurdering af, om det er vigtigst, at datteren går i Føtex, eller at hun får lavet sin matematik til dagen efter. Hjerneskadens omfang og lokalisation har afgørende betydning for følgevirkningerne og altså også for graden af den ramte forælders skjulte handicap. De skjulte handicaps er ofte svære at spotte lige med det samme, især når sprogfunktion og fysik ikke bærer præg af vanskeligheder.

Deficits hos den ramte forælder sætter øvrige overvejelser i relief – de er særligt vigtige. Den faglige viden om den hjerneskaderamte forælders situation tydeliggør nødvendigheden af de juridiske 'pligter' og peger samtidigt i retning af handling.

Som fagperson har du en skærpet underretningspligt, som indebærer, at du skal videregive oplysninger om børn og unge til kommunens socialforvaltning, hvis du har en formodning om, at barnet har behov for særlig støtte. Du har pligt til at underrette, hvis barnet har vanskeligheder i dagligdagen eller i øvrigt lever under utilfredsstillende forhold, hvis du ikke selv som fagperson har mulighed for at afhjælpe problemerne. Skal moderen inddrages i underretningen? Det skal hun som udgangspunkt! Og hvad vil der ske med dit forhold til moderen, hvis du, måske på trods af moderens mulige protester, må foretage en underretning?

Handlingsmuligheder

I denne case kan vi mindst opstille tre handlingsalternativer - og alle tre forudsætter, at fagpersonen har en forudgående præciseret opgave i hjemmet, som er defineret af en kommunal myndighed med fokus på moderen.

1) Tal med den hjerneskadede moder

Du kan tage en snak med moderen og fortælle hende om dit møde med datteren. En strategi, der falder godt i tråd med, at du i forvejen arbejder med moderen om at støtte hende i rollen som mor over for datteren. Din henvisning til datterens bemærkning giver anledning til en konstruktiv samtale med moderen om, hvordan kravene til en pige på 11 år kan niveaufpasses. Måske fortæller moderen, at datteren skulle mødes med mormor i Føtex, og at der var dømt kakao i cafeteriaet, inden mormor og barnebarn handler sammen!

2) Tal med moderen om at søge yderligere støttetiltag

Du har gennem længere tid arbejdet med moderen og er herigennem blevet bekendt med adskillige skjulte følger efter hjerneskaden, som også har betydning for datteren. Hittidige tiltag har ikke givet det ønskede resultat. Om end der er nogle positive resultater, er det alligevel ikke nok til, at resultaterne i tilstrækkelig grad kan tilgodese datterens behov. Det kunne for eksempel være hjælp til praktiske, huslige gøremål for at aflaste mor og datter samt orientering til skolen, så datteren bl.a. kan møde en øget forståelse omk. lektiesituation. Her kan hjælpen være at støtte moderen i at få kontakt til socialrådgiveren i kommunen.

3) Udfærdige en underretning til kommunen

Du er bekymret for datteren. Moderens hjerneskade har givet en række skjulte følger af mere personligheds- og følelsesmæssig art, herunder nedsat indsigt og erkendelse. Adskillige tiltag har ikke givet de ønskede resultater til fordel for datteren i hverdagen. Som fagperson har du som tidligere nævnt en skærpet underretningspligt. Som udgangspunkt må du ikke tale med datteren

uden moderens samtykke. Du må ikke ”undersøge” sagen mere. Denne kompetence ligger kun hos socialrådgiveren i socialforvaltningen.

Refleksionsmodeller

I denne artikel er vi inspireret af en refleksionsmodel beskrevet i Aalund (2002), men det er værd at nævne, at der findes flere andre gode modeller for etisk afklaringsarbejde. Alligevel kan det fortsat være svært at finde den ”helt rigtige afklaring”. Det kan virke frustrerende, at refleksionsmodeller i den grad ”avler spørgsmål på spørgsmål”. Vi ser dette på dén måde, at netop flere spørgsmål er udtryk for en dybere grad af refleksion, og dermed som regel også øget grundighed og faglighed i tilgangen til den svære situation.

I den uforkortede artikel på vfhj.dk/default.asp?PageID... finder du en uddybende forklaring på refleksionsmodellens opbygning i forforståelse, analyse, handlemuligheder og handling, og der findes en række yderligere overvejelser i relation til det konkrete eksempel, som ikke er nævnt her.

Litteratur

Aadland Einar (2002) **Etik** dilemma og valg. Psykologisk Forlag

Birkler Jacob (2009) **Etik i sundhedsvæsenet**. Munksgaard Danmark.